

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง "การวิเคราะห์และศึกษาความหมายของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ 2532-2534" นี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาใน 2 ส่วน คือ ในส่วนที่ 1 เป็นการศึกษาถึงแนวทางในการผลิตและลักษณะของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม สำหรับส่วนที่ 2 เป็นการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาและกลุ่มวาทกรรมทางสิ่งแวดล้อมที่รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมเสนอ

ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัย 2 แบบด้วยกัน โดยในแบบแรกเป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ซึ่งเป็นการจำแนกเนื้อหาว่ารายการสารคดีสิ่งแวดล้อมนำเสนอเรื่องใดบ้าง และมากน้อยเพียงใด ส่วนแบบที่สองเป็นการวิเคราะห์วาทกรรม (discourse analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์วาทกรรมทางสิ่งแวดล้อม สำหรับรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยมีดังต่อไปนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกตามประเภทของข้อมูลได้ ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 ประเภท ดังนี้

1. ข้อมูลประเภทเอกสาร ได้แก่ หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่ให้ความรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งค้นคว้าได้จากห้องสมุดของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ห้องสมุดสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ห้องสมุดสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม และหอเอกสารแห่งประเทศไทย ส่วนหนังสือพิมพ์และนิตยสารเกี่ยวกับวงการโทรทัศน์ปี พ.ศ. 2532-2534 ค้นคว้าจากหอสมุดแห่งชาติ

2. ข้อมูลประเภทบุคคล ได้แก่ ผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมของแต่ละรายการ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการของสถานีโทรทัศน์ของทุกช่อง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าบุคคลดังกล่าวจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการผลิตและปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมได้เป็น

อย่างดี ในขั้นแรกผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตทำการสัมภาษณ์ไปยังบุคคลเหล่านั้น จากนั้นก็นัดหมายเวลาในการสัมภาษณ์โดยใช้การบันทึกเทป ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

2.1 ผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมที่ได้สัมภาษณ์ มีดังนี้

2.1.1 คุณสุชีพ แก้วประเสริฐ มีตำแหน่งเป็นผู้ควบคุมการผลิตรายการ
ฟ้าสีคราม

2.1.2 คุณสรพรชัย เกิดอุทัย มีตำแหน่งเป็นผู้ควบคุมการผลิตรายการ
น้ำใสใบเขียว

2.1.3 คุณสุวิทย์ วงศ์ศรีวงศ์

2.1.4 คุณภาสุรี ภาวิไล และคุณวิลาสินี วัฒนชัย ซึ่งเป็นผู้เขียนบท
และผู้ควบคุมการผลิตรายการสิ่งแวดล้อมไทย

2.1.5 คุณชนินทร์ ชมะโชติ มีตำแหน่งเป็นผู้ควบคุมการผลิตรายการ
โลกสลบสี

2.1.6 คุณเพ็ญแก้ว อนุรัตน์ คุณวีระวัฒน์ พัฒนเจริญ คุณอัมพร จิรัฐติกร
ซึ่งเป็นผู้เขียนบท คุณกชกร สุชาติเลิศปัญญา เป็นผู้ประสานงาน และคุณธีรภาพ โลหิตกุล เป็นผู้
ควบคุมการผลิตรายการสารคดีนี้

2.2 เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการสถานีโทรทัศน์ มีดังนี้

2.2.1 คุณนิมะ ราชิตี มีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายรายการ สถานี
โทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 อสมท.

2.2.2 คุณวันเพ็ญ เข็นตระกูล มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าส่วนการผลิตรายการ
โทรทัศน์ สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 อสมท.

2.2.3 คุณจันทิมา เชยสงวน มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าฝ่ายรายการ สถานี
แห่งประเทศไทย ช่อง 11

3. ข้อมูลประเภทรายการโทรทัศน์ ได้แก่ รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมที่ออกอากาศทาง
สถานีโทรทัศน์ทุกช่อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

- 3.1 ช่วงวันที่ 1 มิถุนายน ถึง 31 กรกฎาคม 2532
- 3.2 ช่วงวันที่ 1 มิถุนายน ถึง 31 กรกฎาคม 2533
- 3.3 ช่วงวันที่ 1 มิถุนายน ถึง 31 กรกฎาคม 2534

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประเภทรายการโทรทัศน์นั้น ผู้วิจัยยึดเอารายการสารคดีสิ่งแวดล้อมที่ออกอากาศในปี 2534 เป็นหลัก กล่าวคือ หากรายการใดที่ออกอากาศใน 2534 และได้มีการออกอากาศมาก่อนหน้าปีดังกล่าวนี้แล้ว ผู้วิจัยก็จะเก็บย้อนหลังจนถึงปี 2532 ทั้งนี้เพราะปี 2532 เป็นปีแรกของปีแห่งการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อจะได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ในช่วงเดือนที่ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลนั้นเป็นช่วงกลางปี เพราะผู้วิจัยเห็นว่าช่วงเวลาดังกล่าวนั้นรายการต่าง ๆ ค่อนข้างจะหยุดนิ่ง กล่าวคือ สถานีโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ มักจะมีการเปลี่ยนแปลงรายการ และมีการเปลี่ยนผังรายการในช่วงต้นปี ช่วงเวลาดังกล่าวจึงเหมาะสมในการเก็บข้อมูล

วิธีการเก็บข้อมูลนั้นผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตถ่ายสำเนา (duplication) วิดีโอเทปจากเจ้าของรายการหรือผู้ผลิตรายการ ซึ่งสามารถรวบรวมได้ทั้งหมด 6 รายการ มีจำนวนทั้งสิ้น 194 ตอน ได้แก่ รายการฟ้าสีคราม รายการน้ำใสใบเขียว รายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม รายการสิ่งแวดล้อมไทย รายการโลกสลบสี และรายการสารคดีน้ำ

การจำแนกข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลมาได้แล้ว จึงมาจำแนกและจัดหมวดหมู่ ซึ่งในการจำแนกข้อมูลนี้ก็จำแนกตามประเภทของข้อมูลอีกเช่นกัน ดังต่อไปนี้

1. การจำแนกข้อมูลประเภทเอกสาร เมื่อผู้วิจัยรวบรวมหนังสือและบทความในวารสารต่าง ๆ ได้แล้ว ก็นำมาเขียนเป็นบทที่ 1 คือ บทนำ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย และบทที่ 2 คือ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีแนวคิดหลักอยู่ 3 ประการ ได้แก่ แนวคิดเรื่องวาทกรรม แนวคิดเรื่องการสร้างความเป็นจริงทางสังคม และแนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อม

2. การจำแนกข้อมูลประเภทบุคคล ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.1 การจำแนกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม ในประเด็นดังต่อไปนี้

- 2.1.1 วัตถุประสงค์ของรายการ
- 2.1.2 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการผลิตรายการ
- 2.1.3 ประเด็นหลักที่รายการเน้น
- 2.1.4 กระบวนการเลือกเนื้อหา
- 2.1.5 กลุ่มเป้าหมายของรายการ การทำสำรวจผู้ชมและปฏิกิริยาที่ได้รับ
- 2.1.6 ปัจจัยที่สนับสนุนในการผลิตรายการ
- 2.1.7 งบประมาณในการผลิต และผลต่อเนื้อหา
- 2.1.8 ปัจจัยทางด้านผู้ปกั้มภ์รายการที่มีผลต่อเนื้อหา
- 2.1.9 ทักษะของผู้ผลิตรายการต่อสิ่งแวดล้อม
- 2.1.10 ความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาสังแวดล้อม
- 2.1.11 แนวโน้มของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

2.2 การจำแนกข้อมูลจากการสัมภาษณ์หัวหน้าฝ่ายรายการ ในประเด็นดังต่อไปนี้

- 2.2.1 ความเคลื่อนไหวของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2532
- 2.2.2 ความเปลี่ยนแปลงของลักษณะและเนื้อหา
- 2.2.3 นโยบายของทางสถานีเกี่ยวกับรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
- 2.2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นเป้าหมายการนิเทศวิทยุอากรมชาติ และสิ่งแวดล้อม กับรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
- 2.2.5 ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม
- 2.2.6 ปฏิกิริยาที่ได้รับ
- 2.2.7 การกำหนดเวลาออกอากาศ
- 2.2.8 การคิดค่าเวลา
- 2.2.9 การตรวจสอบและการแก้ไขเนื้อหา
- 2.2.10 ความคิดเห็นต่อรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

2.2.11 แนวโน้มของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม

เมื่อแจกแจงค่าให้สัมภาษณ์ของผู้ผลิตรายการและเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการแต่ละคนแล้ว นำมาสรุปรวมกันเพื่อจะได้เห็นภาพรวมของส่วนต่าง ๆ ที่มีผลต่อรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ทั้งในด้านอุปสรรคและปัจจัยสนับสนุน

3. การจำแนกข้อมูลประเภทรายการโทรทัศน์ ในการจำแนกและจัดหมวดหมู่เนื้อหาที่รายการนำเสนอในแต่ละตอนนั้น ผู้วิจัยได้สร้างเกณฑ์ในการจำแนกเรื่องจากรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย พ.ศ. 2530 - 2531 ของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ดูวิดีโอเทปรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมทั้งหมดก่อน เพื่อสร้างเกณฑ์ในการจำแนกเนื้อหา ให้ครอบคลุมเนื้อหาของรายการทั้งหมดและเหมาะสมที่สุด

3.1 ทรัพยากรป่า ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับการตัดไม้ทำลายป่าการอนุรักษ์ป่าไม้ ผลกระทบของการทำลายป่า การบุกรุกพื้นที่ป่า การทำไร่เลื่อนลอย การประกาศกำหนดพื้นที่ป่าสงวน รวมทั้งอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน การเปิดสวนป่า การปลูกป่าของหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งภาคเอกชน การส่งเสริมการปลูกต้นไม้ การบำรุงรักษาป่าประโยชน์ของป่า

3.2 ทรัพยากรสัตว์ป่า ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับการลักลอบล่าสัตว์ป่า การประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า การสูญเสียพื้นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า การสะสมชิ้นส่วนของสัตว์ป่า การจับสัตว์ป่ามาขาย การเลี้ยงสัตว์ป่า การบริโภคเนื้อสัตว์ป่า สาเหตุที่ทำให้สัตว์ป่ามีจำนวนลดลง

3.3 ทรัพยากรน้ำ ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับ แหล่งน้ำตามธรรมชาติ (น้ำจืด) และแหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น ปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมา สภาวะแห้งแล้ง และน้ำท่วม น้ำบาดาล ปัญหาน้ำเค็มหนุน ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ผลกระทบจากการสร้างแหล่งน้ำ ปริมาณน้ำในแหล่งน้ำ กิจกรรมที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำต่าง ๆ การแก้ไข้ปัญหาที่เกิดจากสภาวะความแห้งแล้ง

3.4 ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับปัญหากรรมสิทธิ์ในที่ดิน การใช้ทรัพยากรที่ดินผิดประเภท ปัญหาความเสื่อมโทรมและการชะล้างพังทลายของดิน ปัญหาปัญหาดินเปรี้ยวและดินเค็ม การพัฒนาดินในด้านต่าง ๆ การอนุรักษ์ดิน การขาดการทำนุบำรุง

3.5 ทรัพยากรแร่และพลังงาน ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ทั้งบนบกและในทะเล ผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ต่อสิ่งแวดล้อม การสำรวจทรัพยากรแร่ธาตุ การศึกษาและพัฒนาทรัพยากรแร่ การสำรวจปิโตรเลียม (น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ) ทั้งบนบกและในทะเล การขุดเจาะปิโตรเลียมทั้งบนบกและในทะเล การสำรวจและการทำเหมืองถ่านหิน ผลกระทบของการขุดเจาะปิโตรเลียมและถ่านหินต่อสิ่งแวดล้อม พลังงานนอกแบบ (ฟิว ถ่าน แกลบ กากอ้อย) การขยายตัวและความต้องการใช้พลังงาน

3.6 ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าชายเลน การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลน สาเหตุการลดลงของป่าชายเลน ประโยชน์ของป่าชายเลน การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลน ปัญหาความเสื่อมโทรมของปะการัง สาเหตุที่ทำให้เกิดสภาพเสื่อมโทรมของปะการัง การอนุรักษ์แนวปะการัง ประโยชน์ของปะการัง การจัดการทางด้านปะการัง

3.7 ทรัพยากรประมง ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับปัญหาการลดลงของทรัพยากรประมงน้ำจืดและน้ำเค็ม การจับสัตว์น้ำจืดและสัตว์น้ำทะเลตามธรรมชาติ รวมทั้งการประมงกับปัญหา การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดและสัตว์น้ำชายฝั่ง และปัญหาที่พบ สาเหตุของการลดลงของทรัพยากรประมงน้ำจืดและน้ำเค็ม ปัญหาการลดลงของสัตว์ทะเลที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์หรือที่กำลังจะสูญพันธุ์ การอนุรักษ์สัตว์ทะเลที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์หรือที่กำลังจะสูญพันธุ์ การสำรวจ ศึกษา และวิจัยเกี่ยวกับทรัพยากรประมง

3.8 ทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับการเสริมสร้างประชากรให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า (การให้การ ศึกษา การอบรม) สิ่งที่เป็นท่อนทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตของประชากร

3.9 มลพิษทางน้ำ ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับปัญหาน้ำเน่า น้ำเสียและคุณภาพน้ำของแม่น้ำลำคลองและชายฝั่งทะเล (การปนเปื้อนของสิ่งสกปรกและสารพิษ) แหล่งกำเนิดของสารมลพิษ (โรงงานอุตสาหกรรม ของเสียจากแหล่งชุมชน สารมลพิษจากพื้นที่เกษตรกรรม) การแก้ไขปัญหาน้ำเสีย (การบำบัดน้ำเสีย) ผลเสียของน้ำเน่าเสียหรือมีคุณภาพต่ำ การศึกษาและวิจัยด้านกำจัดน้ำโสโครก ปัญหาการเสื่อมคุณภาพของน้ำใต้ดิน

3.10 มลพิษทางอากาศ ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐานและคุณภาพของอากาศในเขตพื้นที่ต่าง ๆ สาเหตุและแหล่งกำเนิดของสารพิษ สารพิษที่เจือปนในอากาศ การศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพอากาศ การตรวจวัดรถควันดำและรถมอเตอร์ไซด์ควันขาว อันตรายนจากสารพิษในอากาศ

3.11 มลพิษทางเสียง ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับ คุณภาพของเสียง แหล่งกำเนิดของมลพิษทางเสียง การตรวจสอบระดับเสียงจากยานพาหนะ อันตรายนจากเสียงที่มีความถี่สูง

3.12 ปัญหาขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับปัญหาการตกค้างของขยะในบริเวณต่าง ๆ ปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอย ปัญหาการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะ ปัญหาขยะที่ไม่ย่อยสลาย การนำของเสียกลับมาใช้ใหม่ การขนถ่ายขยะมูลฝอย ผลกระทบจากขยะมูลฝอย การคัดถ่ายสิ่งปฏิกูล ส่วนที่ถูกสุขลักษณะ

3.13 ปัญหาสารพิษ ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับ ปัญหาอันตรายนจากการใช้และการได้รับสารเคมี สารพิษหรือสารเคมีตกค้างในสิ่งแวดล้อม สารพิษหรือสารเคมีตกค้างในอาหาร และผลิตผลทางการเกษตร ปัญหาการสารเคมีตกค้างในคลังสินค้าของการท่าเรือ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากสารพิษจากกิจกรรมอุตสาหกรรม ปัญหาการกำจัดสารพิษจากกิจกรรมอุตสาหกรรม

3.14 สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับ วัฒนธรรมทางวัตถุ วิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม ชนบทธรรมเนียนประเพณี ความเชื่อและค่านิยม กฎหมาย วรรณคดี การอนุรักษ์วัฒนธรรม การศึกษาค้นคว้าหาวัฒนธรรมในอดีต

3.15 ปัญหาสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศ การกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศในเรื่องการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

3.16 ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับเรื่อง ที่เน้นทั้งทรัพยากรป่าไม้และศิลปวัฒนธรรม

3.17 หน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับ หน่วยงานของภาค

รัฐบาล และองค์กรเอกชนที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม

จากนั้นนำผลที่ได้จากการจำแนกเนื้อหาหาสรุปว่า แต่ละรายการเสนอเรื่องใดบ้าง มากน้อยเพียงไร และรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมทั้งหมดเรื่องใด มากน้อยเพียงไร

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนใหญ่แล้ว เป็นการวิเคราะห์จากตัวรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม โดยผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ลักษณะของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การวิเคราะห์รูปแบบในการนำเสนอของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมแต่ละรายการ อันประกอบด้วย วัตถุประสงค์รายการ พิธีกร การวิเคราะห์ปัญหา วิธีแก้ปัญหา ผู้ให้สัมภาษณ์ และการปิดรายการ

2. การวิเคราะห์วาทกรรมทางสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การวิเคราะห์วาทกรรมทางสิ่งแวดล้อม สาเหตุและผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหา และมุมมองของผู้ผลิต ซึ่งรายละเอียดมีดังนี้

2.1 การวิเคราะห์กลุ่มวาทกรรมทางสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยจะดูว่าเนื้อหาในแต่ละตอนนั้นมีวิธีแก้ไขปัญหายังไร จากนั้นนำมาจัดกลุ่มวาทกรรมทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกณฑ์ในการวิเคราะห์นั้นผู้วิจัยได้ศึกษาจากวาทกรรมเกี่ยวกับทางออกของวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม ของ ดร. กนกศักดิ์ แก้วเทพ (2534) ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

2.1.1 กลุ่มรณรงค์ทางสิ่งแวดล้อม ข้อเสนอของกลุ่มรณรงค์ทางสิ่งแวดล้อมเป็นบริการให้การศึกษาและการสร้างความเข้าใจเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลเสียใหม่ให้มีความรับผิดชอบด้านสิ่งแวดล้อม ให้บริโภคน้อยลงใช้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ (recycle) และการบริโภคโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม (green consumerism)

2.1.2 กลุ่มปฏิรูป ข้อเสนอของกลุ่มปฏิรูปเสนอให้ใช้มาตรการทางกฎหมาย และสร้างระบบแรงจูงใจทางเศรษฐกิจการเมืองเพื่อลดมลภาวะ (เช่น กำหนดให้น้ำมันไร้สารตะกั่วมีราคาถูก) และปรับปรุงยุทธศาสตร์และเพิ่มประสิทธิภาพระบบการจัดกับปัญหาสิ่งแวดล้อม

แวดล้อม นอกจากนี้ยังมีความเชื่ออีกว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมสามารถแก้ไขได้ หากมีการลงทุนอย่างมหาศาล เพื่อผลิตเทคโนโลยีระดับสูงอย่างใหม่ที่สะอาด

2.1.3 กลุ่มเปลี่ยนระบบ กลุ่มนี้เสนอว่าไม่สามารถจะหาวิธีการจัดการใด ๆ ที่มีประสิทธิภาพได้ระบบแบบเดิม ทางออกของการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมอย่างได้ผลยิ่งยไปกว่านั้น คือ ต้องมีการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างกว้างขวาง เช่น ข้อเสนอของขบวนการชิปโก้ที่เปลี่ยนระบบคิด ระบบการรับรู้ป่าไม้เสียใหม่ว่า "ป่าไม้ไม่ใช่ที่จะใช้ ชั่ง เงิน ตรา และน้ำมันยาง หากแต่สิ่งที่ป่าให้ห่อหุ้มเราคือ ดิน น้ำ และอากาศบริสุทธิ์" เน้นที่การใช้ชีวิตในลักษณะที่สอดคล้องกับธรรมชาติ การใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านและเทคโนโลยีระดับกลาง เศรษฐกิจเน้นที่ความร่วมมือ ธุรกิจขนาดเล็กและในระดับชุมชน และโครงสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

2.1.4 กลุ่มผสมระหว่างกลุ่มรณรงค์ทางสิ่งแวดล้อมและกลุ่มปฏิรูป ข้อเสนอในการแก้ปัญหามลพิษของ กลุ่มนี้ บางส่วนจัดอยู่ในกลุ่มรณรงค์ทางสิ่งแวดล้อม และบางส่วนก็จัดอยู่ในกลุ่มปฏิรูป ซึ่งใช้เกณฑ์ในการจัดเช่นเดียวกับข้อ 2.1.1 และ 2.1.2 ที่ได้เสนอไปแล้ว

2.1.5 กลุ่มผสมระหว่างกลุ่มปฏิรูปและกลุ่มเปลี่ยนระบบ ข้อเสนอในการแก้ไขปัญหามลพิษของ กลุ่มนี้ บางส่วนสามารถจัดอยู่ในกลุ่มปฏิรูป และบางส่วนก็จัดอยู่ในกลุ่มเปลี่ยนระบบโดยใช้เกณฑ์ในการจัดเช่นเดียวกับข้อ 2.1.2 และ 2.1.3

จากนั้นก็สรุปผลว่ารายการแต่ละรายการเสนอวิธีการแก้ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ที่จัดอยู่ในระดับกลุ่มใดบ้าง มากน้อยเพียงใด และรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมทั้งหมดมีวิธีการแก้ปัญหามลพิษเป็นอย่างไร

2.2 สาเหตุและผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหา สาเหตุของปัญหานั้น ดูจากเนื้อหาว่า รายการระบุสาเหตุของปัญหานั้นคือใครในแต่ละตอน และดูว่าสาเหตุของปัญหาที่รายการมักนำเสนอคือใคร สำหรับผู้ที่แก้ปัญหามลพิษ จะดูว่าทางรายการนำวิธีการแก้ปัญหามลพิษของใครหรือหน่วยงานใดมาเสนอหรือทางรายการเสนอว่าใครควรเป็นผู้แก้ปัญหามลพิษในแต่ละตอน และสรุปว่าผู้ที่แก้ปัญหามลพิษสำหรับรายการแต่ละรายการ รวมทั้งรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมทุกรายการมักจะเป็นใครคนกลุ่มใด หรือหน่วยงานใด

2.3 มุมมองของผู้ผลิตรายการ มุมมองของผลิตจะพิจารณาจากการกล่าวถึงในเนื้อหาว่ามาจากแหล่งใด และพิจารณาจากผู้ที่ทางรายการนำมาให้สัมภาษณ์ นอกจากนั้นเนื้อหา มาตรวจสอบกับเอกสาร และหนังสือเท่าที่ผู้วิจัยมีอยู่หรือสามารถค้นคว้าได้เพื่อดูว่าทางรายการนำเนื้อหาจากแหล่งใดมาเสนอ ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม ดังนี้

2.3.1 กลุ่มพลังประชาชน ได้แก่ ประชาชนในท้องถิ่นที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาในเวศวิทยาและมีการรวมกลุ่มกันขึ้น หรือกลุ่มที่ไม่ได้อยู่ในรูปของการรวมกลุ่มอย่างชัดเจนก็ตาม แต่เป็นหมู่ประชาชนในชนบท ผู้ซึ่งยังคงมีความเชื่อในเชิงคุณค่าและเคารพต่อธรรมชาติ ซึ่งพบเห็นได้จากพระสงฆ์บางรูปในชนบทที่ก่อบทบาทในการอนุรักษ์ธรรมชาติ และชาวชนบทบางหมู่บ้านที่ยังคงรักษาป่าไม้ใกล้หมู่บ้านของตนไว้

2.3.2 รัฐบาล ได้แก่ หน่วยงานราชการที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ซึ่งมีดังนี้ กรมป่าไม้ กรมพัฒนาที่ดิน กรมศิลปากร กรมวิชาการ เกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมอนุชนศึกษา กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมทรัพยากรธรณี กรมโรงงานอุตสาหกรรม และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

2.3.3 กลุ่มแนวนิยมธรรมชาติ เป็นกลุ่มที่มีพื้นฐานมาจากผู้ที่รักความงามของธรรมชาติและชอบสัมผัสกับธรรมชาติ กลุ่มเหล่านี้มีบทบาทในการนำพาสมาชิกไปสัมผัสกับธรรมชาติ ในรูปแบบของการพักผ่อน และการผจญภัย กลุ่มเหล่านี้มีส่วนช่วยให้คนเกิดความรักในธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

2.3.4 กลุ่มกิจกรรมนักศึกษา เป็นกลุ่มนิสิต นักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่อยู่ในรูปของกลุ่มหรือชมรม ซึ่งมีวัตถุประสงค์และกิจกรรม ที่เน้นในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

2.3.5 กลุ่มองค์กรพัฒนาภาคเอกชน เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นในระยะหลังจากการรวมตัวของอดีตนักกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในมหาวิทยาลัย นักกิจกรรมด้านศาสนา นักพัฒนา และนักวิชาการ การเกิดขึ้นของกลุ่มนี้มีลักษณะที่ผ่านการสรุปทบทเรียนในอดีต และผสมผสานประสบการณ์ แนวความคิดจากกลุ่มต่าง ๆ ที่กว้างออกไป ลักษณะเด่นประการหนึ่ง คือ มี

การจัดรูปองค์กร และการบริหารงานที่แน่นอนกล่าวคือ มีคณะกรรมการมีแผนการดำเนินงาน มีงบประมาณ และมีเจ้าหน้าที่ประจำทำงานเต็มเวลา

2.3.6 กลุ่มนักวิชาการเฉพาะสาขา มักเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญโดยตรงในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี และอาจเป็นผู้ที่มีผลงานทางวิชาการในเรื่องนั้น เช่น บุคลากรจากสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ทางทะเลและศูนย์ฝึกนิสิตเกาะสีชัง สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะประมง และคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล มหาวิทยาลัยบูรพา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย